

Figur 1 Bildet er generert av kunstig intelligens

OPPVEKSTPLAN 2024-2030

Oppvekststrategi og forebyggende plan for omsorgssvikt og atferdsvansker

Sammendrag

Bakgrunnen for oppvekstplanen er barnevernsreformen som trådte i kraft 01.01.2022, også kjent som oppvekstreformen. Reformen omhandler det helhetlige tilbudet en kommune skal gi til sine innbyggere, og involverer alle som jobber med barn og unges oppvekst i kommunen.

Innhold

1. Innledning	3
1.1 Våre verdier - NÆR	4
1.2 FNs bærekraftsmål i Ringerike	5
Del 1 – Oppvekststrategi	6
2. Ambisjonene våre – Hva ønsker vi å få til?	6
2.1 Barn og unges stemme	6
2.2 Et samfunnsoppdrag hvor alle bidrar	6
2.3 Laget rundt barn og unge	7
2.4 Kompetanse til å hjelpe barn og unge	7
3. Sammen om gode løsninger – fra styring til bedre læring	8
4. Hovedområder	10
4.1 Trygg og inkluderende oppvekst	10
4.2 Helsefremmende OPPvekst (HOPP)	10
4.3 Glede og mestring for alle	10
4.4 Lek, læring og utdanning	11
Del 2: Forebyggende plan for å forebygge omsorgssvikt og utvikling av atferdsvansker	12
5. Tidlig innsats og forebygging	12
6. Omsorgssvikt og atferdsvansker	13
7. Forebyggende arbeid i Ringerike kommune	13
7.1 Bedre Tverrfaglig Innsats (BTI)	13
7.2 Tidlig innsats for barn i risiko (TIBIR)	14
7.3 Samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak (SLT)	14
7.4 Arbeid med tiltak mot vold i nære relasjoner, seksuelle overgrep og skadelig seksuell atferd (SSA)	14
7.5. KOSIP- Kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis	15
8. Risiko – og beskyttelsesfaktorer	16
9. Virkemidler for forebygging	17
Universell forebygging – for alle	17
Selektiv forebygging – for noen	17
Indikert forebygging – for noen få	17
10. Samarbeid, samhandling og samordning	18
11. Barnekoordinator	18
12. Utfordringer i Ringerike kommune	19
12.1 Identifiserte utfordringer:	19

13. Anbefalte tiltak for Ringerike kommunes forebyggende arbeid mot omsorgssvikt og atferdsvansker	20
14. Overordnede tiltak 2024- 2030	20

1. Innledning

Bakgrunnen for oppvekstplanen er barnevernsreformen som trådte i kraft 1. januar 2022. Reformen kalles også en oppvekstreform fordi den omfatter kommunens helhetlige tilbud til sine innbyggere. Den involverer alle som arbeider med barn og unges oppvekst. Hovedprinsippene i reformen er forebygging og tidlig innsats, et helhetlig tjenestetilbud, tverrsektorielt samarbeid, kommunal styring og samarbeid mellom kommuner. I arbeidet med planen er det avdekket flere utfordringer i barn og unges oppvekstmiljø, noe som også understøttes av funn i folkehelseoversikten, folkehelseprofilen og oppvekstprofilen.

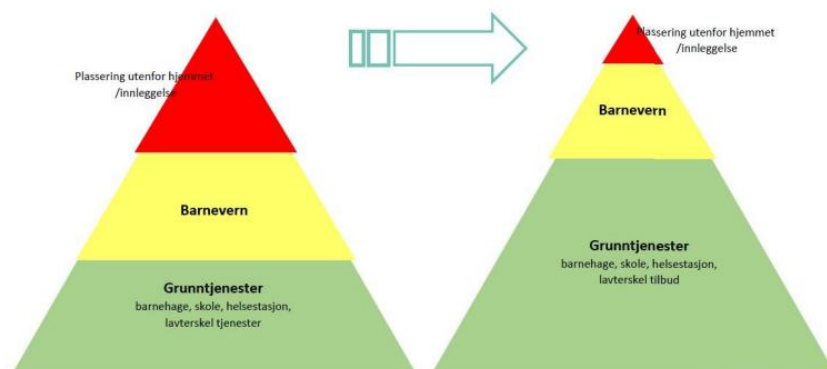
God ledelse og styring er avgjørende for å lykkes med reformen, både innen barnevernet og det familiestøttende arbeidet i kommunen. Målene med reformen oppnås best gjennom endringer for alle som arbeider med barn og unges oppvekst.

Oppvekstplanen blir et viktig dreiepunkt for alle tjenester som arbeider med barn, unge og deres familier. Dette krever forpliktelse og forankring på tvers av kommunens ledelse og sektorer, mellom ulike forvaltningsnivåer, samt et styrket samarbeid mellom offentlige virksomheter, nærmiljø, frivillige og fritidstilbud. Vi må anerkjenne viktigheten av et familieperspektiv der familien, barn og unge selv bidrar med tanker om løsninger og tiltak. Derfor trenger kommunen en samlende plan for alle som jobber med barn, unge og deres oppvekstmiljø.

Det er valgt å utvikle en oppvekstplan med en oppvekststrategi og den lovpålagte forebyggende planen for å forebygge omsorgssvikt og atferdsvansker. Strategien utgjør et viktig fundament for den lovpålagte planen. Planen foreslår overordnede tiltak som vi vil utvikle videre i samarbeid med medarbeidere, ledere, tillitsvalgte og innbyggere.

Ved å innlemme disse sikrer vi sammenheng i strategier og tiltak, noe som gir en helhetlig forståelse av barn og unges behov. Dette gjør det mulig å iverksette tiltak som både fremmer et positivt oppvekstmiljø, lek og læring, og forebygger utfordringer. Den strategiske planen gir en overordnet retning for kommunens arbeid de kommende årene, uten å spesifisere konkrete tiltak eller virksomheter. Målet er at denne retningen skal utgjøre grunnlaget for alle planer, aktiviteter, tilbud og prioriteringer som angår barn, unge og deres familier. Strategien bygger videre på, og skal sees i sammenheng med, eksisterende strategier, tiltak og satsingsområder.

Utfordringer barn og unge møter, skal i hovedsak forstås, forklares og løses i fellesskap, i samarbeid med tjenestene og de rundt dem. Barn og unge lever sine liv i samspill med andre og i ulike relasjoner på mange arenaer. For å forstå dem, må vi derfor se barnet i den konteksten og tiden de lever i. Noen av våre barn og unge har utfordringer knyttet til livs- og omsorgsbetingelser. Det er viktig at vi i Ringerikssamfunnet oppdager og ivaretar barn og unge i utsatte situasjoner.

Figur 2 Trekanten til venstre viser hvor innsatsen i barnevernet er i dag, og trekanten til høyre viser hvordan innsatsen i barnevernet skal være med oppvekstreformen.

1.1 Våre verdier - NÆR

Ringerike kommunes verdier danner grunnlaget for hvordan medarbeidere handler og leverer tjenester. Våre verdier—**Nyskapende**, **Ærlighet** og **Respektfull**—skal sikre en trygg og god oppvekst for barn og unge.

NYSKAPENDE

Som en nyskapende kommune jobber vi kontinuerlig med å forbedre tjenestene vi tilbyr våre yngste innbyggere og deres familier. Vi innfører nye arbeidsmetoder, oppdaterer rutiner og tilpasser strukturer for å møte deres behov på best mulig måte.

ÆRLIG

Ærlighet er en kjerneverdi som bygger tillit, både internt i kommunen og blant innbyggerne. Ved å være pålitelige og transparente i alt vi gjør, skaper vi et miljø hvor barn og unge føler seg trygge og ivaretatt. Dette legger et solid grunnlag for deres læring og personlige vekst.

RESPEKTFULL

Respektfullhet skal prege våre interaksjoner, enten det er med kollegaer, innbyggere, lag og foreninger, eller næringslivet. Vi sørger for at alle, spesielt barn og unge, blir sett, hørt og tatt på alvor. Ved å møte dem med respekt og forståelse, skaper vi et inkluderende og støttende samfunn der alle kan blomstre.

NÆR styrker kommunens evne til å skape en god og trygg oppvekst for barn og unge.

Figur 3 Bildet er hentet fra Ringerike kommune sin veileder for Etske retningslinjer

1.2 FNs bærekraftsmål i Ringerike

Figur 4 FNs bærekraftsmål

FNs bærekraftsmål er verdens felles plan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringer. Kommunestyret vedtok 7. november 2019 at 10 av de 17 bærekraftsmålene skal ligge til grunn for kommunale planer. Kommuneplanens samfunnsdel 2021-2030 styrer hvordan Ringerike skal utvikle seg frem til 2030, og oppvekstplanen bygger på denne.

Koronapandemien har vist hvor viktige barn og unges møteplasser er i hverdagen. Da disse arenaene stengte, ble barn og unge rammet ulikt. De som allerede levde i utsatte livssituasjoner, fikk det verre, mens noen med gode livsbetingelser før pandemien opplevde mindre stress da samfunnet stengte ned (Folkehelseinstituttet, FHI, 2023). Etter pandemien har politisk og økonomisk usikkerhet økt, med krig i Ukraina, Gaza, klimakrise og økonomisk ustabilitet som en del av dagens oppvekstvilkår.

Samfunnskriser rammer ofte de som allerede strever. Selv om mye tyder på at samfunnet har normalisert seg etter pandemien, er det fortsatt barn og unge som sliter med ettervirkningene. Våre tjenester ser at disse samfunnsutfordringene skaper press på barn, unge og voksne som sliter med psykisk helse. Dette kommer til uttrykk på helsestasjoner, i barnehager og på skoler, i form av utagering, tilbaketrekning, ufrivillig skolefravær, og foreldre og familier som trenger ekstra oppfølging fra jordmor og helsesykepleier i barnas første leveår.

Samfunnsdelen grupperer de vedtatte 10 bærekraftsmålene for Ringerike innenfor økonomisk bærekraft, sosial bærekraft og bærekraft for klima og naturmiljø. I oppvekstplanen er særlig målene god helse (mål 3), god utdanning (mål 4), mindre ulikhet (mål 10) og samarbeid for å nå målene (mål 17) valgt ut.

Figur 5 Utvalgte bærekraftsmål i Oppvekstplanen

Del 1 – Oppvekststrategi

2. Ambisjonene våre – Hva ønsker vi å få til?

For å skape et bedre oppvekstmiljø for barn og unge må vi ha store ambisjoner, selv om dette kan være krevende. Endringer i tenkemåter, arbeidsmetoder og samarbeidsformer er nødvendige. Tverrfaglig samarbeid, basert på strategiske prinsipper, er avgjørende for å møte de utfordringene samfunnet står overfor. Vi har valgt å dele ambisjonene inn i fire områder.

2.1 Barn og unges stemme

Barn og unges stemme er viktig fordi det gir dem innflytelse over beslutninger som påvirker deres liv, og sikrer at deres behov og opplevelser blir tatt på alvor. Medvirkning styrker deres følelse av tilhørighet og eierskap, og bidrar til bedre løsninger som fremmer deres trivsel og utvikling. Å lytte til barn og unge er også en rettighet, og en viktig del av å ivareta deres beste interesser. Barn og unges stemme er avgjørende for å vurdere hva som er i deres beste interesse. De skal alltid bli hørt i saker som angår og påvirker dem, både som enkeltindivider og som gruppe på systemnivå.

Dette er våre ambisjoner:

- Barn og unge skal oppleve et inkluderende og trygt miljø som fremmer tilhørighet, fellesskap, mestring og deltakelse.
- Vi tilrettelegger arenaer for reell medvirkning fra barn og unge, og jobber aktivt for å få fram deres stemmer.
- Vi skal sikre at barn og unge har trygge kanaler for å uttrykke sine meninger og behov, og hvor deres innspill tas på alvor i utformingen av tjenester og tiltak.
- Barn og elever i barnehager og skoler skal aktivt arbeide med demokrati og medborgerskap. Å øve på og oppleve reell medbestemmelse, i både lek og læring, er en viktig del av å bli en medborger.

2.2 Et samfunnsoppdrag hvor alle bidrar

I Ringerike har vi mange ressurser som allerede bidrar, eller som ønsker å bidra. Ved å samordne disse ressursene har vi en stor mulighet til å oppnå mer enn vi gjør i dag. Ringerikssamfunnet tar ansvar og eierskap for å påvirke oppvekstsvilkårene, både gjennom kommunen, frivillige, organisasjoner, og i roller som pårørende, familie, venner, lagledere, frivillige eller naboer.

Dette er våre ambisjoner:

- Kommunen skal legge til rette for arenaer der innbyggere, næringsliv, organisasjoner, lag og foreninger, og frivillighet kan samarbeide om å skape tilbud som bygger fellesskap, reduserer sosiale forskjeller og ivaretar barn og unges behov.
- Barnehager og skoler skal være trygge og naturlige møteplasser for aktiviteter i lokalmiljøet, i samarbeid med nærmiljøet, organisasjoner, lag og foreninger, samt kommunen.
- Kommunen skal ha en enkel og tilgjengelig oversikt over aktiviteter, tilbud og tiltak for barn og unge, både innenfor og utenfor kommunen, enten de er åpne for alle eller rettet mot spesifikke målgrupper.

2.3 Laget rundt barn og unge

Oppvekst er et felles ansvar. Vi må samarbeide på tvers av kommunens tjenester, foreldre, organisasjoner, frivillighet, og lag og foreninger. for å styrke laget rundt barnet. Alle barn og unge skal oppleve tilhørighet og være en del av et inkluderende fellesskap, både på skolen og i fritiden. De og deres familier skal få god støtte uavhengig av hvem de kontakter i kommunen, med forutsigbart samarbeid og eierskap til egen prosess. Samarbeid på tvers av sektorer, tjenester og med frivillige skal sikre en helhetlig tilnærming til barn og unges behov. Å bygge et lag handler om både struktur og relasjoner.

Dette er våre ambisjoner:

- Vi skal videreføre, utvikle og etablere samarbeidsstrukturer og rutiner på tvers av enheter, sektorer, organisasjoner, frivillighet, og lag og foreninger.
- Vi skal bruke kvalitetsverktøy og kunnskap for å utvikle praksis i tråd med forskning, medvirkning og vurdering av barnets beste.
- Vi skal fremme kunnskap og respekt på tvers av enheter, sektorer, organisasjoner, frivillighet, og lag og foreninger.
- Barn, unge og foreldre skal få påvirke hvem som inngår i laget og hvem utenfor som kan bidra.
- Vi skal støtte, dele kunnskap og utvikle samarbeidet med foreldre og foresatte.

2.4 Kompetanse til å hjelpe barn og unge

Sammen skal vi forme fremtiden i Ringerike. Vi står overfor store utfordringer med høye krav til kompetanse og tjenester, men begrensede ressurser. Å rekruttere og beholde nødvendig kompetanse blir krevende. Ringerike får en eldre befolkning, samtidig som behovet for kompetanse i arbeid med barn og unge øker. Vi skal ha kompetansen til å oppdage og støtte barn og unge der de er.

Dette er våre ambisjoner:

- Kommunen må ha oversikt over hvilken kompetanse vi har, hva vi trenger, hvem som trenger den, og sikre at kompetansen er nært barn og unge.
- Vi trenger medarbeidere med riktig kompetanse, tilpasset behov, og oppfølging av kompetanseutvikling.
- Vi skal legge til rette for kontinuerlig kompetanseheving, slik at medarbeidere alltid er oppdatert på beste praksis og ny kunnskap.
- Alle som jobber med barn og unge skal vite hva som gir dem grunnleggende trygghet.

3. Sammen om gode løsninger – fra styring til bedre læring

Verden er blitt mer kompleks, og kravene til bærekraft må møtes. Ringerike må være nyskapende og utforskende i samarbeid, både internt og eksternt. En god oppvekst gis ikke av kommunen alene, men skapes i samarbeid med innbyggerne.

Ringerike kommune skal bevege seg mot å bli en samskappingskommune, der vi finner løsninger sammen – fra en servicekommune til en lærende organisasjon. Når ledere og medarbeidere møter komplekse utfordringer, skal behov og løsninger utvikles i samskaping med innbyggerne. Behov og løsninger skal ikke lenger defineres av profesjonelle alene, men i samarbeid med innbyggerne. Vi skal fortsette å samarbeide med universiteter, høyskoler og andre kunnskapsmiljøer for å utvikle kunnskapsbasert praksis. Innbyggere, medarbeider og samarbeidspartnere skal sammen få ideer, løse problemer og finne nye løsninger for å skape gode liv. Vi må utvikle metoder der barn og unges erfaringer, meninger og ønsker dokumenteres og brukes i utformingen av tjenestene vi gir. Oppvekst er et felles ansvar, og samskaping på innad og utad i kommunen er avgjørende for å styrke laget rundt barnet.

Samskaping mellom innbyggere og kommune kan skape verdier som øker innbyggernes livskvalitet og gir medarbeider en følelse av mestring. Samskaping går lenger enn tradisjonell medvirkning. I stedet for å involvere innbyggerne sent i prosessen, der mange premisser allerede er satt, må de være våre nærmeste samarbeidspartnere fra starten, før problemet er ferdig definert. En utfordring i samskaping er å anerkjenne alle aktører som likeverdige, uavhengig av roller og begrensninger. Dette krever tid og en kulturendring, både internt i kommunen og sammen med innbyggerne.

En god oppvekst er ikke noe kommunen gir til barn og unge. Den skapes sammen med innbyggerne, gjennom løsninger som peker på innbyggernes ressurser og relasjonene de er en del av, snarere enn på systemet.

For å lykkes med samskaping må vi alltid stille disse spørsmålene:

Lytte: Hvem kan vi lytte til for bedre innsikt?

Vi må være genuint nysgjerrige på barn og unges perspektiver og vise at vi vil forstå dem. Ved å spørre «Hva er viktig for deg?» sikrer vi at det ikke bare er kommunen eller voksne som bestemmer løsningene.

Løse: Hva er hovedutfordringen, og hvem kan bidra til å løse den?

For å skape en trygg og god oppvekst for barn og unge i Ringerike må vi samarbeide med lag, foreninger, næringsliv og frivillige. Ved å spørre hva som er viktig for dem, legger vi grunnlaget for nye løsninger. Erfaring viser at flere blir frivillige hvis de blir spurt.

Lære: Hvordan kan vi bruke innsikten vi får fortløpende?

Å lære på nye måter utfordrer vår kompetanse og hvordan vi bruker den i samskaping med innbyggere. Vi trenger hverandres kompetanse på tvers av enheter, sektorer og frivillige organisasjoner for å lykkes. Medarbeidere må bli kjent med hverandres tjenester og mandat. Prioriteringer må tas i fellesskap basert på data, rapporter, analyser og tilbakemeldinger fra dialog og medvirkningsprosesser.

Lede: Hva slags organisering og ledelse trenger vi?

Ledere, medarbeidere og frivillige i Ringerike kommune må være innovative og fleksible for å tilpasse

tjenester i en kommune i endring. Dette kan kreve endringer i organisering og arbeidsoppgaver. Modige ledere gir tillit og handlingsrom til de som er nærmest innbyggerne, slik at gode beslutninger kan tas på riktige nivåer. Innovasjon krever ledere som tør å ta risiko, prøve nye tilnærminger og være åpne for feil. Økt handlingsrom for medarbeidere gjør det enklere å samarbeide på tvers av tjenester og organisasjoner, til innbyggernes fordel.

Vi vil synliggjøre utviklingen fra kommune 1.0, hvor innbyggerne måtte be om hjelp, til kommune 2.0, med fokus på tjenesteproduksjon og service. Målet er å ta steget videre til kommune 3.0, hvor fellesskapet står i sentrum, og vi sammen skaper rammene for en god oppvekst og et godt liv.

Figur 6 Fra kommune 1.0 til kommune 3.0. Sammen om gode løsninger. Illustrasjon hentet fra KS.

4. Hovedområder

Hovedområdene tar utgangspunkt i utfordringene, men ønsker først og fremst å løfte frem mulighetene vi har foran oss, om vi klarer å utnytte ressursene i kommunen, sammen med frivilligheten, organisasjoner, næringsliv og nærmiljø, og hos barn og unge selv. Områdene viser hvilke faktorer vi må prioritere for at barn og unge skal ha det bra. Summen av muligheter, styrker og utfordringer viser veien videre. Det er en rød tråd mellom våre ambisjoner og hovedområdene, som sammen gir retning for vårt arbeid.

Hovedområdene er delt inn i fire områder.

4.1 Trygg og inkluderende oppvekst

Barn og unge trenger omsorg, beskyttelse og trygg tilknytning til omsorgspersoner for å utvikle seg på en sunn måte. Tilhørighet er avgjørende, enten det gjelder familien, nabolaget, barnehagen, skolen eller fritidsarenaer.

Ringerike kommune opplever endringer i alderssammensetningen ved at det blir flere eldre, noe som påvirker oppvekstmiljøene. Vi må tenke nytt og finne kreative løsninger for å sikre trygghet og tilhørighet for alle barn og unge i kommunen.

Foreldrenes rolle er sentral for barn og unges oppvekst. Faktorer som omsorgsevne, helse, arbeid, økonomi og bosituasjon har stor innvirkning på barn og unges liv. Derfor er det viktig å tilby foreldrestøtte som styrker ferdighetene og omsorgsevnen i ulike situasjoner.

I Ringerike lever flere familier enn landsgjennomsnittet med lav inntekt, jf. folkehelseoversikten, særlig blant flyktninger, familier med kort botid i Norge, familier med minoritetsbakgrunn og enslige forsørgere. Barna i disse familiene har begrenset deltakelse i fritidsaktiviteter, færre materielle goder og er mer utsatt for risiko for kriminell rekruttering. Derfor er det viktig at barn og unge opplever inkludering i trygge miljøer.

4.2 Helsefremmende OPPvekst (HOPP)

God helse i oppveksten danner grunnlaget for bedre livskvalitet og psykisk og fysisk helse i voksen alder. HOPP er nært knyttet til andre hovedområder og er avgjørende for å gi barn og unge arenaer, verktøy og fellesskap som fremmer helse, mestring og livskvalitet. Bekjempelse av ensomhet og utenforskap er spesielt viktig og kan forebygges fra spedbarnsalderen. Barnehager, skoler og nærmiljøet er de viktigste arenaene for å fremme god psykisk helse.

Gjennom en helsefremmende oppvekst skal tjenestene våre legge til rette for en sunn livsstil, bedre leke- og læringsforhold, økt trivsel og forebygging av livsstilssykdommer og inaktivitet. Ringerike kommune har en høyere andel ungdomsskoleelever med psykiske plager enn landsgjennomsnittet, noe som påvirker deres evne til å fullføre utdanning og komme i jobb, ifølge Ungdata.

Med medvirkning fra barn og unge, og tett samarbeid mellom barnehager, skoler og hjelpetjenester, skal vi sikre tidlig og riktig hjelp.

4.3 Glede og mestring for alle

Barn og unge i Ringerike skal ha tilgang til varierte fritidsaktiviteter og sosiale møteplasser som gir glede, mestring og utvikling. Uavhengig av kjønn, kulturell bakgrunn, funksjonsevne og økonomi skal de kunne delta i idrett, kultur og friluftsliv.

Meningsfulle fritidsaktiviteter har mange fordeler for barn og unge. De fremmer god fysisk og psykisk helse, og gir muligheter for sosialisering og mestring på trygge arenaer. Aktivitetene bidrar til utvikling av ferdigheter, talenter og interesser, og styrker selvtillit og motivasjon for læring. De kan også forebygge ensomhet, sosial isolasjon, atferdsproblemer og kriminalitet, særlig for de som sliter med å finne sin plass i samfunnet. Fritidsaktiviteter og sosiale møteplasser gir barn og unge en positiv kanal for energi og engasjement.

En meningsfull fritid er avgjørende for å skape tilhørighet og fellesskap blant barn og unge i Ringerike. Det styrker samfunnsengasjementet og samarbeidet på tvers av ulike grupper, og bidrar til å bygge et bedre samfunn for alle. Sterke fellesskap motvirker utenforskap og gir barn og unge mulighet til å delta aktivt i sine nærmiljøer og samfunn, noe som fremmer helse og livskvalitet.

4.4 Lek, læring og utdanning

Lek, læring og utdanning er en stor del av barn og unges liv. Lek er barns måte å lære, bearbeide og skape noe nytt på. Den legger grunnlaget for å utvikle kunnskap og ferdigheter. Å leke er en måte å lære livets spilleregler, samtidig som det er morsomt og lystbetont. Leken er et mål i seg selv. Læring og utdanning er en livslang prosess som skal gi barn og unge et godt grunnlag for å forstå seg selv, andre og verden, og for å delta i arbeids- og samfunnslivet.

Barnehagen og skolen skal fortsette å utvikle inkluderende fellesskap som fremmer helse, trivsel og læring for alle, og som bidrar til å utjevne sosiale forskjeller. Et raust, aktivt og støttende leke- og læringsmiljø skal danne grunnlaget for en positiv kultur der barn og elever oppmuntres til faglig og sosial utvikling. Systematisk arbeid kan bidra til å skape et trygt og godt miljø i barnehager og skoler. Barn og unge vil da forstå viktigheten av fellesskap for både dem selv og samfunnet de er en del av. Dette er avgjørende for samfunnsutviklingen, økonomien og demokratiet vi ønsker å bevare.

Barn og unge skal møte varme og grensesettende voksne i barnehager og skoler som fremmer sosial utvikling, har en god pedagogisk praksis, og har oppmerksomhet på relasjonskvalitet, forebyggende tiltak og profesjonell oppfølging.

Del 2: Forebyggende plan for å forebygge omsorgssvikt og utvikling av atferdsvansker

Statens mål for oppvekstreformen, sammen med kommunens forebyggende arbeid, skal gi ønskede resultater. Flere delmål i kommuneplanens samfunnsdel vil oppnås gjennom dette arbeidet. Staten og kommunen ønsker å redusere behovet for inngripende barneverntiltak gjennom tidlig innsats og forebygging.

Kommunens oppgaver er å:

- Skape gode oppvekstsvilkår for å forebygge omsorgssvikt og atferdsproblemer.
- Samordne tjenestene til barn og familier.

Barnevernsloven § 15-1 fastslår at kommunestyret skal vedta planen for det forebyggende arbeidet, noe som understreker at ansvaret ligger hos kommunen, ikke bare barnevernstjenesten.

Del 2 gir ikke en fullstendig oversikt over tiltak eller samarbeid mellom sektorer og tjenester, men peker på hvor denne informasjonen finnes. Planen fokuserer på å videreutvikle eller endre eksisterende tiltak og samarbeidsstrukturer, både internt og eksternt. Vi vurderer også nye samarbeidsformer der det er behov. Tiltakene vil organiseres som prosjekter med bred deltakelse, da de foreslåtte tiltakene kan påvirke arbeidsplasser og oppgaver.

Hoveddelen av det forebyggende arbeidet for barn og unge i Ringerike kommune er organisert i sektor Utdanning og familie.

Mer informasjon om organisering og detaljerte organisasjonskart finnes på Ringerike kommunes nettsider: [Organisasjonskart Ringerike kommune](#).

5. Tidlig innsats og forebygging

Forebygging innebærer tiltak som settes i verk før et problem har oppstått, med mål om å redusere eller forhindre utvikling av problemer. Et eksempel er vaksinasjoner for å forebygge sykdom. Forebygging handler om å hindre at noe negativt skjer i utgangspunktet.

Tidlig innsats er innsats på et tidlig tidspunkt i barns liv, samt tidlig inngripen når problemer oppstår eller avdekkes, jf. St. mld. 6 (2019-2020) «Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO». Det handler om å få familier og tjenester i dialog så tidlig som mulig for å redusere risikoen for større problemer og utenforskap senere i barn og unges liv. For eksempel kan tidlig innsats innebære ekstra støtte til barn som viser tegn på lesevansker. Målet med tidlig innsats er å hindre at et problem eskalerer og blir vanskeligere å håndtere senere

6. Omsorgssvikt og atferdsvansker

Barn har rett til en trygg oppvekst, men ikke alle voksne klarer å gi den omsorgen og sikkerheten som barn trenger. Omsorgssvikt oppstår når barn ikke får dekket sine fysiske, psykiske eller følelsesmessige behov (Bufdir, 2023).

Barne- og ungdomsårene er preget av store følelsesmessige og sosiale endringer, og det er i disse årene at atferdsvansker ofte kan oppstå. Selv om det ikke finnes en universell definisjon, refererer atferdsvansker til vedvarende opposisjonell, aggressiv eller destruktiv atferd som ligger utenfor det som regnes som sosialt akseptabelt. Det er anslått at 5-10 % av barn og unge i Norge har atferdsvansker (FHI, 2020).

7. Forebyggende arbeid i Ringerike kommune

Flere enheter, tjenester, lag og foreninger bidrar i det forebyggende arbeidet for barn og unge i Ringerike kommune. Barnehager og skoler er de viktigste arenaene for forebygging. Gode lek- og læringsmiljøer med kompetente voksne gir trygghet, livsmestring og tilhørighet. I Ringerike er barnehagene og skolene universelle, helsefremmende og forebyggende arenaer.

Barn og unges fritid er også en viktig arena som bidrar til mestring og utvikling, særlig for de som i mindre grad opplever mestring på skolen.

Dette kapitlet (fra 7.1 til 7.5) beskriver noen tiltak og satsninger i Ringerike som forebygger omsorgssvikt og atferdsvansker.

En samlet oversikt over alle tiltak og tilbud sortert etter alder finnes her:

[Her ligger oversikten over tiltak i BTI](#)

7.1 Bedre Tverrfaglig Innsats (BTI)

BTI-modellen beskriver hvordan tjenester samarbeider om gravide, barn, unge og familier det er knyttet bekymring til. Målet er å sikre tidlig innsats, samordne tjenester og brukerinvolvering. Modellen, utviklet av Helsedirektoratet, implementeres i Ringerike kommune for å sikre god og tidlig oppfølging av barn, unge og deres familier.

Modellen fokuserer på at ansatte og andre voksne rundt barn skal bli bedre til å se og følge opp barn, ungdom eller familier man er bekymret for. Den bidrar til at risikoutsatte barn og unge blir fanget opp tidlig og følges opp systematisk. Når en medarbeider er bekymret for et barn eller ungdom, er det viktig å handle raskt i samarbeid med barnet, ungdommen og foresatte. BTI-modellen legger rammene for tidlig intervensjon, sikrer identifisering av utfordringer og forebygger problemutvikling.

Her ligger oversikten over tiltak i BTI

[Her ligger oversikten over tiltak i BTI](#)

7.2 Tidlig innsats for barn i risiko (TIBIR)

TIBIR er et konsept utviklet av Nasjonalt utviklingssenter for barn og unge (NUBU), basert på PMTO-metodikken (Parent Management Training - Oregon-modellen). Målgruppen er foreldre til barn i alderen 3-12 år som opplever utfordringer i samspillet med barna. Dette kan føre til at daglige rutiner ofte ender i konflikt, og foreldrene føler at de ikke strekker til overfor barnet.

Barnas atferd er ofte et symptom på belastninger i livssituasjonen og i familien. Så mange som 15-20 % av barn i denne aldersgruppen viser slike symptomer. TIBIR jobber med foreldrene for å styrke deres ferdigheter og samspillet i familien. Gjennom trening, øvelser, individuelle justeringer og hjemmeoppgaver forbedres samspillet gradvis.

TIBIR tilbyr differensierte tiltak basert på en kartlegging av familiens ressurser og utfordringer. Familien får tilbud om det tiltaket som passer best. For 12-15 % av barna vil rådgivning med 5-8 møtepunkter være tilstrekkelig, mens PMTO-terapi med 20-50 møtepunkter vil være nødvendig for 3-5 % av barna.

Gruppetilbudet, som DUÅ-kurs (De Utrolige Årene), rekrutterer familier fra ulike risikogrupper, der foreldre ser verdien av å jobbe i gruppe. Hvis ønskelig, kan barnet også få veiledning i barnehage/skole og sosial ferdighetstrening.

7.3 Samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak (SLT)

SLT står for **S**amordning av **L**okale rus- og kriminalitetsforebyggende **T**iltak.

SLT-modellen er en modell for å samordne rus- og kriminalitetsforebyggende tiltak for barn og unge. Gjennom å koordinere informasjon, kunnskap og ressurser mellom kommunale aktører og politi, samt næringsliv og frivillige organisasjoner, skal modellen fremme gode og trygge oppvekstsvilkår.

SLT kort oppsummert

- Samordningsmodell for lokale, forebyggende tiltak mot rus og kriminalitet.
- Modellen skal sikre at ressursene i kommunen og politiet, blir mer samkjørt og målrettet.
- SLT handler om å gjøre innsatsen for bedre oppvekstsvilkår, mer effektiv, ved å samordne de gode kreftene i Ringerike kommune gjennom samhandling og systematisk forebygging.

7.4 Arbeid med tiltak mot vold i nære relasjoner, seksuelle overgrep og skadelig seksuell atferd (SSA)

Ringerike har i flere år hatt fokus på tiltak mot vold og seksuelle overgrep mot barn. En tverrfaglig arbeidsgruppe, etablert i 2017, koordinerer tiltak mot vold, seksuelle overgrep og SSA –saker. Gruppen består av fagpersoner fra alle tjenester som jobber med barn og unge, samt representanter fra politiet, tannhelsetjenesten og SLT-koordinator.

7.5. KOSIP- Kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis

Kompetanseløftet er et tiltak for ledere og ansatte i barnehager, skoler og PP-tjenesten, med mål om å sikre at spesialpedagogisk hjelp når barna som trenger det. Målet er at alle barn og unge skal oppleve et tilpasset og inkluderende tilbud i barnehage og skole.

Kompetanseløftet er en nasjonal satsing som omfatter tilskudd til kollektiv etterutdanning, utvikling av nettressurser, kompetansepakker og videreutdanning i spesialpedagogikk.

Hovedmålene for Kompetanseløftet er at:

- Alle barn og elever får et godt tilpasset og inkluderende tilbud i barnehage og skole.
- Alle barn og unge gis mulighet til utvikling, mestring, læring og trivsel, uavhengig av sine forutsetninger.
- Barnehager, skoler, PP-tjenesten og andre aktører rundt barnet og eleven samarbeider om å skape et inkluderende fellesskap.

Det pedagogiske tilbudet tilpasses slik at alle får best mulige forutsetninger for utvikling og læring.

Ringerike kommune har inngått samarbeid med Universitetet i Sørøst-Norge (USN) og inkluderer hele sektoren for utdanning og familie i denne nasjonale satsingen på kompetanse i spesialpedagogikk. I tillegg deltar de fleste private barnehager og skoler i kommunen.

Kompetansehevingen skjer gjennom profesjonsfellesskap på enhetene og i felles nettverk på tvers av alle enheter. Inkludering og inkluderende praksis er hovedfokuset i kommunens arbeid med Kompetanseløftet.

8. Risiko – og beskyttelsesfaktorer

Risiko handler om hendelser og påvirkninger som øker sannsynligheten for negativ utvikling hos barn og unge. Risikofaktorer inkluderer både sårbarheter i barnet og negative forhold i barnets miljø som kan føre til negativ utvikling. Kommuner som baserer tidlig innsats kun på symptomvurderinger, kan overse omtrent halvparten av de mest risikoutsatte barna i de første fire til seks leveårene (Kvello, 2023).

Risikofaktorer inkluderer:

- Skadelig omsorgsformer
- Alvorlige krenkelser
- Emosjonell utilgjengelighet hos foresatte
- Rusmiddelbruk
- Alvorlige psykiske lidelser
- Utviklingsvansker som ikke blir forstått og hjulpet
- Skadelig psykososialt miljø i barnehage og skole (Kvello, 2023)

Antallet risikofaktorer et barn utsettes for, kan være en sterkere indikator for fremtidige atferdsproblemer enn selve problematferden. Vurdering av risiko er derfor viktig for å identifisere barn som står i fare for langsiktig negativ utvikling. Det er særlig de modifiserbare risikofaktorene som er mest interessante, altså de som kan påvirkes gjennom miljøtiltak.

Forebyggende tiltak og tidlig innsats må tilpasses risikofaktorene og implementeres på alle nivåer: universelt, selektivt og indikert. Tiltakene må også tilpasses alder og utfordringsområder, da det er stor forskjell på tiltak for en toåring og en åtteåring.

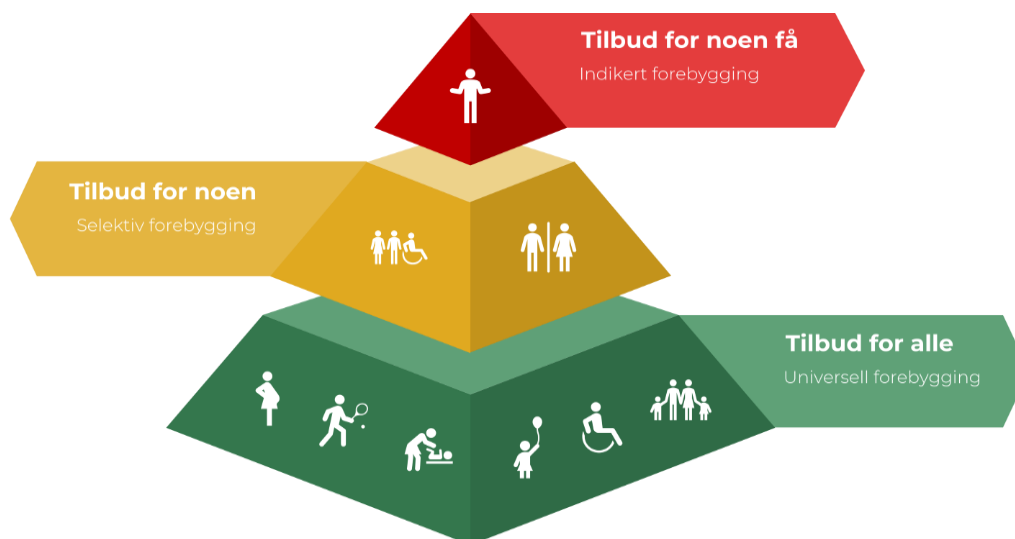
Beskyttelsesfaktorer, også kalt resiliens, refererer til barnas evne til å "gjenvinne sin form" og klare seg gjennom motgang. Mens risikofaktorer øker sårbarheten for problemutvikling, virker beskyttelsesfaktorer som en buffer, demper virkningen av risiko og fremmer helse og positiv utvikling.

[Mer om risiko og beskyttelsesfaktorer her](#)

9. Virkemidler for forebygging

I kommunens arbeid med å forebygge omsorgssvikt og atferdsvansker er det nødvendig med strategier og tiltak for tidlig innsats og forebygging.

Dette omfatter tiltak på individnivå, gruppenivå og for hele befolkningen. Forebygging og tidlig innsats på disse tre nivåene gjør det mulig å bedre forebygge og håndtere problemer hos barn og unge.

Figur 7 Ulike nivåer i forebygging

Universell forebygging – for alle

Universell forebygging innebærer tiltak rettet mot alle barn og unge, uten å identifisere enkeltpersoner eller grupper med forhøyet risiko. Flere virksomheter, tjenester, fritidsaktiviteter, lag og foreninger bidrar til å forebygge omsorgssvikt og atferdsvansker hos barn og unge i Ringerike. Barnehager og skoler er de viktigste arenaene for forebygging og tidlig innsats på alle nivåer. Gode lek- og læringsmiljøer med kompetente voksne gir trygghet, livsmestring og tilhørighet.

Eksempler på tiltak inkluderer foreldreveiledningskurs for foreldre med treåringer, tiltak i svangerskapsomsorgen og helsestasjonsoppfølging av alle barn. Andre eksempler er fritidsklubber, ungdomskontakter, miljøveiledere, ferieaktiviteter, leksehjelp og frivillige organisasjoner

Selektiv forebygging – for noen

Selektiv forebygging retter seg mot grupper med kjent eller forhøyet risiko for å utvikle problemer.

Tiltak som COS-kurs, TIBIR-foreldrerådgivning og Parent Management Training Oregon (PMTO) kan være relevante. Dette inkluderer individuell foreldreveiledning og tverrfaglige tjenester for barn og unge.

Indikert forebygging – for noen få

Indikerte tiltak retter seg mot enkeltpersoner med høy risiko eller tydelige tegn på utfordringer. Eksempler inkluderer PMTO, støttekontakt, avlastning og barnekoordinator.

Ved å implementere tidlig innsats på disse tre nivåene kan vi bedre forebygge og håndtere problemer hos barn og unge, og fremme deres utvikling.

10. Samarbeid, samhandling og samordning

Alle velferdslovene pålegger samarbeid, samordning og bruk av barnekoordinator for å styrke oppfølgingen av utsatte barn og deres familier gjennom økt samarbeid mellom velferdstjenestene. Offentlige instanser og tjenesteytere skal samhandle når det er nødvendig for å gi et helhetlig og samordnet tjenestetilbud. Dette krever strukturer for samarbeid, felles forståelse og god praksis innen flerfaglig samarbeid. Rolleforståelse, deling av kunnskap og gjensidig respekt hos ledere og myndiggjorte medarbeidere er avgjørende for å finne gode løsninger på tvers av fagområder og i samarbeid med innbyggerne.

I sektor Utdanning og familie er det allerede etablert flere strukturer for samarbeid på ulike nivåer. Tjenester til barn og unge er organisert i Utdanning og familie, og mange tjenester er samlet i Familiens hus, som legger til rette for effektivt samarbeid. Det er utviklet rutiner, årshjul og samarbeidsavtaler for systematisert samarbeid, blant annet mellom forebyggende enhet og barnevernet, samt i Fagteam, en tverrfaglig arbeidsform som involverer skole, barnevern, PPT og helsesykepleier.

På ledernivå er det faste møter imellom kommunalsjef, enhetsledere og rådgivere. Overgangene mellom barnehage, skole og videregående er sårbare perioder, og det er etablert rutiner for å sikre samarbeid mellom relevante instanser i disse overgangene.

Samhandling er understøttet av nasjonale tverrsektorielle retningslinjer og veiledere, som "Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge" fra Helsedirektoratet. Kompleksiteten i enkeltsaker løses gjennom tverrfaglige team og drøftingsmøter, hvor saker kan diskuteres anonymt eller med samtykke fra foresatte for informasjonsutveksling på tvers av fagmiljøer.

Velferdstjenestene skal sikre at barn og unge får rett hjelp til rett tid, noe som krever samarbeid for å styrke deres oppvekst- og læringsmiljø. Medvirkning og involvering er grunnleggende for å forbedre og kvalitetssikre tjenestene, og innbyggerne har rett til å medvirke, mens tjenestene har plikt til å involvere.

Selv om kommunen ikke har en sektorovergripende modell for samarbeid, brukes ulike modeller som BTI og TIBIR.

Mer om samhandling og samarbeid i kommunen her:

[Samhandling og samarbeid mellom tjenestene i Familiens hus](#)

11. Barnekoordinator

Barnekoordinator er en rettighet for familier som har, eller venter barn med alvorlig sykdom, skade eller nedsatt funksjonsevne, og som vil ha behov for langvarige og sammensatte eller koordinerte helse- og omsorgstjenester samt andre velferdstjenester. Kommunen har plikt til å tilby en barnekoordinator, og i Ringerike kommune er det Koordinerende enhet som avgjør retten til barnekoordinator etter gjeldende lovverk.

Barnekoordinators oppgaver:

1. Barnekoordinator skal koordinere det samlede tjenestetilbudet til barnet og familien, inkludert ansvar for samarbeidsmøter med relevante tjenesteytere.

2. Barnekoordinator skal ha oversikt over og bidra aktivt til å ivareta kommunens ansvar for nødvendig oppfølging og tilrettelegging for familien og barnet i form av tilbud om eller ytelse av helse- og omsorgstjenester og andre velferdstjenester.
3. Barnekoordinator skal sørge for at familien og barnet får nødvendig informasjon og helhetlig veiledning om helse- og omsorgstjenestetilbudet, andre velferdstjenester og relevante pasient- og brukerorganisasjoner.
4. Barnekoordinator skal veilede familien og barnet i deres kontakt med overnevnte instanser (pkt 3), og formidle kontakt eller henvisning til aktuelle tjenester eller/og organisasjoner.
5. Barnekoordinator har ansvar for fremdrift av individuell plan, dersom familien ønsker å ha en individuell plan.

12. Utfordringer i Ringerike kommune

I arbeidet med denne planen er det identifisert flere utfordringer, som også bekreftes av funn i Folkehelseoversikten og Folkehelse- og oppvekstprofilen

12.1 Identifiserte utfordringer:

- Få henvendelser om barnekoordinator fra kommunens medarbeidere
- Utenforskap blant barn og unge
- Ufrivillig skolefravær
- Unge som faller utenfor arbeidslivet
- Høy selvmordsrate i kommunen
- Mer støtte og veiledning til foreldre som har ungdomsskoleelever som sliter
- Manglende 5-årskontroll på Helsestasjonen
- Manglende foreldreveiledningstilbud for målgruppen 0–4 år
- Økning i antall sosialhjelpsmottakere
- Flere innbyggere over på trygdeytelser (sykepenger, arbeidsavklaringspenger, uføretrygd)
- Økt behov for økonomisk rådgivning hos kommunens innbyggere
- Flertallet av barn i husholdninger med lav inntekt har innvandrerbakgrunn eller er barn av enslige forsørgere
- Manglende eller for lite samarbeid og strukturer på tvers av enheter og sektorer
- Manglende vikarer og utfordringer med å rekruttere kompetente ansatte
- Vanskeligheter med å tildele lovpålagte tjenester på grunn av organisering, særlig for aldersgruppen 13–18 år med psykisk uhelse og autismespekteret

I tillegg oppleves organisatoriske og strukturelle utfordringer knyttet til Familiens hus:

- Bygget har lite brukervennlighet
- Manglende sømløse tjenester og lite kommunikasjonsflyt
- "En dør inn"-prinsippet er ikke ivaretatt
- For lang vei mellom hjelpeinstanser
- Vanskeligheter med håndtering av taushetsplikt på grunn av ulikt lovverk

13. Anbefalte tiltak for Ringerike kommunes forebyggende arbeid mot omsorgssvikt og atferdsvansker

Oppvekstreformen er en omfattende reform som vil kreve organisatoriske og strukturelle endringer over tid. Vi må vurdere dagens organisering av tjenestene, utforske hvordan vi kan utnytte og utvikle eksisterende tjenester bedre, og gjøre nødvendige endringer. I det videre arbeidet skal vurdering av barnets beste og barnets stemme være sentralt.

Mål og tiltak i oppvekstplanen må forankres og implementeres i hele organisasjonen, og alle nye tiltak skal evalueres og justeres underveis. For å lykkes med oppvekstreformen er kompetanseheving avgjørende. Vi må sikre felles forståelse og praksis blant alle som jobber med og for barn og unge.

En god oppvekst er ikke noe kommunen gir til barn og unge. Den skapes sammen med innbyggerne gjennom brukermedvirkning. De beste løsningene finnes i samspill mellom mennesker, hvor fokuset er på innbyggernes ressurser og relasjonene de inngår i, ikke på systemet. For å lykkes må vi alltid stille oss spørsmålene: Hvem skal vi lytte til, og hvordan skal vi bruke denne innsikten?

14. Overordnede tiltak 2024- 2030

For å styrke det forebyggende arbeidet i Ringerike kommune anbefales følgende tiltak.

Strategi	Tiltak	Beskrivelse	Ansvar
Organisering	<u>Tiltak 1:</u> Opprett en tverrfaglig prosjektgruppe for å evaluere og forbedre samarbeidet om tjenester til barn og unge.	Gruppen skal identifisere hvilke samarbeidsmodeller som fungerer og kan styrkes, samt avvike de som ikke er effektive. Ved behov skal nye samarbeidsformer utvikles for å sikre en helhetlig og koordinert oppfølging, med fokus på å tilpasse tjenester til dagens utfordringer. Strukturer inkluderer blant annet retningslinjer, samarbeidsavtaler og samarbeidsformer. Oppstart våren 2025	Kommune- direktørens ledergruppe
	<u>Tiltak 2:</u> Opprette en tverrfaglig prosjektgruppe for å vurdere, samle og videreutvikle psykisk helsetilbud og	Vi mangler tiltak på selektivt nivå, spesielt for aldersgruppen 13-18 år, som vedtaksbaserte tjenester for personer med	Kommune- direktørens ledergruppe

	foreldrestøttende tiltak for barn og unge i Familiens hus.	psykisk uhelse og/eller autismspekterforstyrrelser. En ny enhet vil samle eksisterende tjenester som blant annet TIBIR med DUÅ-kurs, skolefraværsteam, ungdomskontakter, familieråd og Fact-Ung. Denne satsningen vil bidra til å forebygge behovet for kostnadskrevenne tiltak innen barnevern og helse- og omsorgstjenester. Oppstart høsten 2025.	
	<u>Tiltak 3:</u> Opprette en tverrfaglig prosjektgruppe som skal se på organisering av Familiens hus på bakgrunn av tiltak 1 og 2.	Familiens hus fungerer ikke i tråd med modellens målsettinger, basert på identifiserte utfordringer. Oppstart høsten 2025.	Kommunedirektørens ledergruppe
Rekrutering og kompetanse	<u>Tiltak 4:</u> Rekruttere og beholde kvalifisert nøkkelpersonell blant annet igjennom konkurransedyktige vilkår.	Øke kompetansen på ulike nivåer, for eksempel innen familierapi, psykisk helse, barn som pårørende og spesialpedagogikk.	Kommunedirektørens ledergruppe
Implementering	<u>Tiltak 5:</u> Opprett en implementeringsgruppe for det forebyggende arbeidet.	Gruppen skal planlegge og følge opp implementeringen av den forebyggende planen, samt identifisere satsningsområder og tiltak for å forebygge omsorgssvikt og atferdsvansker. Oppstart skjer når prosjektene er igangsatt	Kommunedirektørens ledergruppe